

DE TOEKOMST VAN DE

N
A
T

U
U
R

S
E
C

T
O
R

vier korte analyses over de mogelijkheden en onmogelijkheden van de natuursector in Nederland

Henny van der Windt Dr. H.J. van der Windt is Universitair Hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Werkzaam bij de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen, Science and Society Group, Energy and Sustainability Research Institute Groningen (RU Groningen). Hij studeerde biologie in Groningen en promoveerde in 1995 op een proefschrift getiteld "En dan: wat is natuur nog in dit land?": over de natuurbescherming in Nederland tussen 1880 – 1990.

Walter Kooy Mr. W.J. Kooy is vanaf november 2009 directeur van Nationaal Groenfonds, financier en kassier van natuur, bos, landschap en openlucht recreatie. Daarvoor heeft hij diverse functies vervuld bij het toenmalige ministerie van LNV, was hij projectleider bij het Tweede Maasvlakte project, directeur ILG bij Nationaal Landschap Laag Holland en projectleider Boerderij en Landschap. Hij studeerde Nederlands Recht aan de Universiteit Utrecht.

Friso de Zeeuw Prof. mr. W.C.T. F. de Zeeuw is parttime praktijkhoogleraar Gebiedsontwikkeling aan de TU Delft (faculteit Bouwkunde). Daarnaast is hij sinds 1998 directeur Nieuwe Markten bij Bouwfonds Ontwikkeling. Hij studeerde Nederlands recht aan de VU in Amsterdam en was vele jaren politiek actief.

Teo Wams Drs. T. Wams is sinds 2004 directeur natuurbeheer van Vereniging Natuurmonumenten. Daarvoor was hij vanaf 1997 algemeen directeur van de Vereniging Milieudefensie. Hij volgde aan de Rijksuniversiteit Groningen de studie biologie, met als specialisaties Plantenecologie en Milieukunde en –beleid.

Voorwoord

Op 27 januari 2012 heb ik afscheid genomen van de Zoogdiervereniging waarvan ik sinds 2006 directeur was. Bij die gelegenheid, en aan het eind van een werkzame periode van ongeveer 25 actieve en plezierige jaren in de natuurbescherming, wilde ik als afscheidscadeau aan de sector enkele beschouwingen aanbieden over heden en toekomst van onze natuursector. Ik heb drie personen van buiten de sector gevraagd om tijdens een minisymposium een visie te geven op de nieuwe fase waarin de natuursector recentelijk is beland. Daarnaast heb ik een directielid van de grootste particuliere natuurorganisatie uitgenodigd om op de inleidingen van de 'buitenstaanders' te reageren. Deze brochure bevat de neerslag van de verhalen die de sprekers hebben verteld.

De vraag komt voort uit de waarneming dat de natuursector in een heel andere nieuwe fase is beland. Het huidige kabinet bezuinigt fors op natuurbescherming, voelt zich voor veel zaken niet meer verantwoordelijk en stoot vele van haar taken af naar lagere overheden, particulieren en agrariërs. Daarbij ligt er ook nog een concept van een nieuwe Natuurwet die het beschermingsregime decennia terug zet. De ledentallen van grotere organisaties als Natuurmonumenten gaan al jaren achteruit. Natuur wordt in toenemende mate als hindermacht beschouwd en niet als een belangrijke factor voor economie en welzijn van onze samenleving. Het meest verontrustende is dat de natuursector op al deze bedreigingen geen antwoord heeft.

De Zoogdiervereniging is een van de vier Particuliere Gegevensbeherende Organisaties, die zijn gehuisvest in Natuurplaza, een kantoor op de campus van de Radboud Universiteit te Nijmegen. Deze organisaties hebben de intentie om in de toekomst nog nauwer te gaan samenwerken. Ligt hier het begin van een oplossing? Volgens de sprekers tijdens het symposium wel. Samenwerking is onontbeerlijk. Verder wijzen zij, elk in eigen bewoordingen, op aandacht voor:

- Meer oog en oor voor de wensen van de samenleving
- Een heldere en eerlijke communicatie over de doelen van de natuurbescherming
- Strategische keuzes voor nieuwe partners in het landelijk gebied
- Een heroriëntering op de positie ten opzichte van politiek en beleid
- Samenwerking op regionaal niveau met nieuwe doelgroepen
- Een gezonde financieel economische exploitatie van natuur

Ik wil op deze plaats de sprekers die aan deze brochure hebben meegewerkt nogmaals bedanken voor hun boeiende verhalen en hoop dat de lezers van deze brochure er net zoveel inspiratie uit zullen opdoen als de aanwezigen op het minisymposium.

Jos Teeuwisse, april 2012

Henny van der Windt

Universitair hoofddocent Science and Society
Energy and Sustainability
Research Institute Groningen

De verbinding tussen samenleving en de natuurbescherming is lossier geworden, en voor sommigen verloren gegaan. Ik denk dat dit de kern is van de huidige problematiek van de natuurbescherming. Het verbreken van die band heeft geresulteerd in een situatie waarbij de natuurbescherming op minder draagvlak kan rekenen. En dat leidt weer tot financieel zwaar weer voor de sector. Daarom is het van belang om goed na te gaan waarom mensen de natuurbescherming en het natuurbeleid niet meer massaal ondersteunen. Blijkbaar is er de afgelopen jaren, en zelf denk ik dat het proces al veel langer gaande is, iets verloren gegaan en moet de natuurbescherming daar nu de tol voor betalen.

In analyses van de afgelopen tijd hoor je vaak dat de huidige situatie is ingegeven door wraak. Wraak op de natuurbeweging die de afgelopen jaren te veel subsidies heeft ontvangen, te veel bezig is geweest met het kapot maken van de boeren. Wraak speelt bij bepaalde mensen zeker een rol, en geldt natuurlijk ook, maar ik denk dat de huidige crisis enkele manco's binnen de natuurbescherming heeft blootgelegd.

Ik denk dat het verhaal van de natuurbescherming in zijn algemeenheid onvol-

doende goed verteld is. Natuurbescherming is in de hoofden van veel mensen iets abstracts geworden. De Ecologische Hoofdstructuur stond niet ter discussie. Die moest worden afgemaakt. Het waarom daarvan legde de natuurbescherming nauwelijks meer uit. Meer en meer werd het een doelstelling op zichzelf. Het ging niet meer over een landschap dat mensen mooi vinden, niet meer over een mooie specht, maar over hectaren, beleid, Europese kaderrichtlijnen, doeltypen en natuurdoelkaarten, heel abstract, maar tegelijkertijd claimde de natuurbeweging wel vele honderden hectaren. En dat was niet abstract, integendeel. Opeens mocht je niet meer in de natuur, moest die boer verdwijnen. Burgers kregen dus nauwelijks mee waarom die natuur werd aangelegd, maar kregen wel het gevoel dat er veel voor moest wijken. Nut en noodzaak kwamen nauwelijks aan bod. En als mensen niet weten waarom voldoende natuur noodzakelijk is, is er geen draagvlak.

Daarbij komt dat veel mensen het idee hebben dat het toch wel goed gaat met de natuur. De zeearend is toch terug, er zijn toch kraanvogels in het veen gezien? Waarom moeten we dan nog meer natuur hebben? Dat soort gevoelens worden gevoeld door politici die roepen dat een groen weiland

ook natuur is, of een fazant op een akker ook natuur is. Daar moet de natuurbescherming een fatsoenlijk en gedegen antwoord op hebben, met de samenleving over in debat kunnen gaan.

De afgelopen tijd heeft de natuurbescherming dat onvoldoende gedaan. Wat

dit betreft nog een laatste voorbeeld. De natuursector heeft nog niet zo lang geleden de gezondheidsector, lees verzekeringsmaatschappijen, gevonden. Want natuur is gezond. Uiteraard, dat klopt, maar hebben die twee sectoren het dan over hetzelfde? Ik vrees van niet. De verzekeringsmaatschappijen zullen het hebben over schone lucht, over rust, over groen. Maar de natuurbeweging heeft het over biodiversiteit, zeldzame soorten, bescherming, natuurlijke processen etc. Het lijkt dus wel of ze het over hetzelfde hebben en de belangen hetzelfde zijn, maar dat is maar ten dele waar. Natuur is in deze gesprekken een abstractie.

Wat mogelijk ook een rol speelt in de beeldvorming, is de ogenschijnlijke versnippering van de sector en de sectorale insteek. Elke organisatie heeft een eigen niche die goed verdedigd wordt, maar men vergeet samen te werken en nog erger, men vergeet inhoudelijke verbanden te leggen met andere sectoren. Het thema landschap was enkele decennia geleden nog onlosmakelijk verbonden met natuur. Natuur en landschap waren een twee-eenheid. Inmiddels zijn het, ik denk totaal onnodig, verworden tot twee sectoren die elkaar nog bestrijden tot in de rechtszaal aan toe. Dat is niet uit te leggen en het sluit ook niet aan bij de beleving van de gewone burgers.

De Oostvaardersplassen is een ecologisch succes, maar zijn de mensen van Almere en Lelystad er trots op? Ik vraag het me af.

Samengevat heeft de natuurbeweging denk ik te weinig verteld waarom natuur goed is terwijl ze wel een enorme claim legde op het grondgebruik in Nederland. Ondertussen heeft de sector haar successen en ook de mislukkingen onvoldoende uitgevent. Daar is nauwelijks over gepraat, er is niet over gecommuniceerd. Burgers werden wel opgezadeld met natuur, maar hebben te weinig te horen gekregen waarom die natuur nodig is en wat de grote herinrichtingen hebben opgeleverd. Natuur werd steeds minder iets van mensen zelf maar iets van de natuurorganisaties of iets van de overheid. De lokale betrokkenheid is verdwenen. De Oostvaardersplassen is een ecologisch succes, maar zijn de mensen van Almere en Lelystad er trots op? Ik vraag het me af. Als je dat vergelijkt met de trots die mensen in bijvoorbeeld Engeland hebben, is dat een groot verschil met Nederland. Daar zijn het landschap en de natuur iets van de mensen, het weerspiegelt iets van de trots van het volk. Dat hebben we hier nauwelijks en de natuurbeweging heeft daar de afgelopen jaren geen aandacht voor gehad. Wie heeft alarm geslagen toen de Nationale Parken met een penningstreek uit het nationale beleid verdwenen? Ik denk dat dat een belangrijke oorzaak is van de huidige crisis in de natuurbeweging.

Tot slot nog een opmerking over de kosten van natuur. De laatste jaren hoor je vaak dat natuur te duur is. Daar kun je op meerdere manieren naar kijken. Je kunt stellen dat de natuursector er nog redelijk

van af komt omdat slechts 3% van de bezuinigingen op het conto van de natuur komt. Maar aan de andere kant: bij de grote bezuinigingen in 1981 ging het bij natuur maar om 1% van de begroting en het gaat nu om ongeveer 65% van

De natuurbeschermers moeten en kunnen veel meer appelleren aan het gevoel van mensen. Stel dus het landschap en de soort weer centraal.

het overheidsnatuurbudget. Internationaal doet Nederland het bovendien helemaal niet zo goed. Nederland staat in het laatste overzicht van Europese landen op de 16e plaats als het gaat om het percentage Natura 2000-gebieden van het totale oppervlakte per land. Ook voor wat betreft de uitgaven voor natuur scoort Nederland veel lager dan veel mensen hier in Nederland graag lijken te geloven: Nederland staat op de 17e plek (met 0.01% van het BNP). Vergeet bovendien niet dat natuur in Nederland al voor een heel groot deel privaat gefinancierd wordt.

Ik denk dat er de komende tijd dus veel werk aan de winkel is. Het is niet allemaal kommer en kwel, er liggen waarschijnlijk ook kansen voor de natuursector. Er kan geleerd worden van het verleden. De natuurbeschermers moeten en kunnen veel meer appelleren aan het gevoel van mensen. Stel dus het landschap en de soort weer centraal. En laat vooral ook zien welke natuur het niet redt zonder een noodzakelijk beschermingsniveau. Laat daarmee dus ook zien wat er nu wel

en wat er nu niet goed gaat in de natuur. Laat dus ook zien dat er verschillende typen natuur zijn. Een kritische bezinning op de Ecologische hoofdstructuur is daarbij onmisbaar. Hier en daar is de EHS natuurlijk boterzacht: Er is nauwelijks hard te maken waarom de EHS hier ligt en niet daar. Waarom de EHS 750.000 hectare groot moet zijn in plaats van 600.000 of 900.000.

Maar misschien nog veel belangrijker is dat de natuursector natuur zal moeten gaan koppelen aan andere thema's. En dan niet alleen als communicatiemiddel maar echt heel inhoudelijk. Recreatie, voedsel, water en duurzame landbouw liggen wat dit betreft voor de hand. Duurzame landbouw kan niet zonder natuur. Dat is heel goed uit te leggen. Koppel die twee op een inhoudelijke manier en het draagvlak voor natuur zal weer toenemen. Dat betekent wel dat de sector moet zoeken naar nieuwe organisatievormen. Misschien kunnen natuurbeschermers wel coöperaties vormen met boeren die duurzaam voedsel willen produceren. Dat zal goed in de streek vallen, mensen hebben daar geld voor over en dus zal er geld binnen komen voor de natuursector.

Die nieuwe organisatievormen zullen denk ik veel meer los van de overheid moeten bestaan. Net als de plannen voor dit soort samenwerking zal de natuurbescherming ook nieuwe natuurplannen moeten formuleren, onafhankelijk van de overheid. Ze zal weer meer een zelfstandige functie en status moeten krijgen. Een deel van de mensen in Nederland heeft nu eenmaal niet zo veel op met de overheid, dus probeer daar dan ook meer los van te komen. Zeker als de overheid zich terugtrekt en veel minder budget beschikbaar stelt. Wat dat betreft vind ik de plannen van Natuurmonumenten voor de Marker Wadden een goed initiatief. Ze hebben daar zelf het voortouw genomen, een goed plan geschreven en geld er voor gezocht. Dat geldt ook voor de Groenmanifesten die per provincie worden gemaakt door allerlei maatschappelijke organisaties. Her en der zie je die beweging dus al bijna vanzelf ontstaan, onder druk van financiën en gebrek aan geld.

Walter Kooy

Directeur Nationaal Groenfonds

Om na te denken over de toekomst van de natuursector, is het goed om eerst eens even in de geschiedenis te duiken. Rond 1600 was natuur niet schaars, was er geen beleid, geen wetten, geen subsidie en ook geen natuurbeschermingssector. Pas sinds ongeveer 100 jaar is er een besef dat natuur wel eens schaars zou kunnen worden. De eerste natuurbeschermers staan op, de overheid gaat de eerste regelgeving maken en de eerste guldens voor natuur worden uitgegeven. Maar ondanks die, zij het beperkte, inzet weet men de achteruitgang van de natuur niet te stoppen: industrie, woningbouw en landbouw die allemaal welig tieren na de Tweede Wereldoorlog, blijken een sterke bedreiging voor de natuur. De provinciale landschappen worden opgericht, er komen soortenorganisaties, meer wetten, meer regelgeving en de overheid start met het geven van beheersubsidie voor belangrijke natuurgebieden.

De samenleving heeft heel andere zorgen, dus staar u niet blind op dat bedrag van 1,4 miljard.

Deze inzet resulteert rond het jaar 2000 in een grote natuurbeweging met een ongekend aantal leden, loodzwaar beleid vanuit de overheden, het Rijk bepaalt waar welke natuur beschermd en dus betaald moet worden. Positief effect van de inzet is dat de aantasting van de natuur eindelijk is gestabiliseerd.

Maar het succes blijft niet eeuwig doorgaan. Vanaf ongeveer 2010 zien we een kentering: terwijl de bedreigingen vanuit de landbouw en de infrastructuur werken nog steeds doorgaan, begint de samenleving zich te ergeren aan de natuurbescherming. Het kost klauwen vol met geld, terwijl er eigenlijk toch natuur genoeg is? Ondertussen gaan de verschillende bloedgroepen natuurbeschermers rollebollend en ruziënd met elkaar over straat. Langzamerhand hebben de samenleving en daarmee de overheid wel genoeg van de natuurbescherming: het kan wel wat minder en bin-

nen korte tijd schaft het Rijk het natuurbudget grotendeels af. De zaag gaat in het omgevingsrecht. En wonder boven wonder (of niet?) stroomt het Malieveld niet vol met boze burgers die opkomen voor de natuur.

En dat is het punt waar we nu zijn aangeland. En de vraag is: hoe nu verder. Ik ben van Nationaal Groenfonds, financier en kassier voor natuur en landschap, dus ik wil daar dan ook graag een financieel antwoord op geven. Eerste vraag is dan: hoeveel geld heeft de natuursector eigenlijk nodig? Dat is geen vaststaand gegeven, maar een kwestie van ambities en doelmatigheid. De ambities kun je flexibel maken, en ook de doelmatigheid is een knop die de natuursector zelf kan bedienen om aan te draaien. Dus hoeveel er precies nodig is, is moeilijk vast te stellen.

Wel weten we dat de sector als geheel nu ongeveer 1,4 miljard per jaar nodig zou hebben voor de ambities die er waren voordat dit kabinet aantrad. 600 miljoen euro van de overheid, 400 miljoen geefgeld van burgers en dan nog eens 400 miljoen uit de markt. En nu kunnen we met z'n allen roepen dat we dat geld nodig hebben, maar een budget van dat volume is er niet en ik denk niet dat het er komt. De samenleving heeft heel andere zorgen, dus staar u niet blind op dat bedrag van 1,4 miljard. En kijk wat we wél zouden kunnen.

Wat dan wel? Simpel: de kosten moeten naar beneden, we moeten concurrenten verslaan of fuseren, de ambities aanpassen aan het beschikbare budget en de inkomsten uit andere bronnen dan subsidies zullen omhoog moeten. En bij dat alles zullen we beter moeten luisteren naar de wensen van de klant. De klant, die donateur is, lid, consument of kiezer.

Ik ga het rijtje eens even af. Kosten reduceren. Ik denk dat de natuursector de afgelopen decennia dusdanig is gegroeid dat er bij wijze van spreken geen tijd was om na te gaan of het wel efficiënt georganiseerd is. Ik denk dat er winst is te behalen als onderzoek, terreinbeheerders, soortenorganisaties, landschapsclubs, educatie, overheidsdiensten, actiegroepen, samen zouden kijken hoe zij meer kunnen samenwerken door niet hun eigen belang voorop te stellen maar het belang van de natuur zelf te laten prevaleren. Dat moet kunnen resulteren in minder dubbel werk, minder organisatieprofiel en dus meer geld naar de hectaren, minder interne strijd en juist meer externe strijd. En ik zou willen zeggen tegen de natuurbeweging: wacht hier niet mee tot de overheid je ertoe dwingt. Neem zelf de regie in handen, stel je doel centraal (en niet je organisatie) en kijk waar de sector sterker en efficiënter georganiseerd kan worden. En als je de sector wilt vergelijken met een eigen ecosysteem, dan zeg ik: er is een *struggle for life*, waarbij de sterkste en meest doelmatige zal overblijven. De onderdelen van het systeem die geen zinvolle bijdragen weten te leveren, zullen uitsterven.

Dan de inkomstenkant. Tot nu toe kreeg de sector veel geld van burgers. We hebben enorm veel leden met z'n allen. Daar mogen we trots op zijn. Maar dat is niet blijvend. Organisaties hebben te kampen met een vergrijzend ledenbestand. Over twintig jaar is de babyboom generatie grotendeels overleden en er is een risico dat de natuurbeschermingsorganisaties daarmee een groot deel van hun leden kwijt zijn. En nieuwe leden komen er niet vanzelf bij. De nieuwe generatie heeft straks sowieso minder

Ik denk dat er winst is te behalen als onderzoek, terreinbeheerders, soortenorganisaties, landschapsclubs, educatie, overheidsdiensten, actiegroepen, samen zouden kijken hoe zij meer kunnen samenwerken door niet hun eigen belang voorop te stellen maar het belang van de natuur zelf te laten prevaleren.

leden komen er niet vanzelf bij. De nieuwe generatie heeft straks sowieso minder te besteden, maar komt ook uit een andere cultuur: steden, zappers, allochtonen. Allemaal geen natuurlijke bondgenoten van de huidige natuurbescherming. Wil je die wel bereiken, zullen we naar ze moeten luisteren.

We moeten dus via deze nieuwe generaties de relatie tussen natuurbescherming en samenleving weer herstellen. Natuur zal weer iets van de samenleving moeten worden en niet vooral iets van de overheid en de natuurbeschermers. Want tot nu toe bieden we de klant, de samenleving vooral aan wat wij zelf mooi vinden, wat wij zelf belangrijk vinden; rust, stilte, donkerte, biodiversiteit. Als de samenleving daar anders over denkt, gooien we er wat communicatie en educatie tegenaan om draagvlak te creëren. Maar zelden passen we ons aanbod aan bij de wensen van de klant, van degene die uiteindelijk de natuur betaalt! Toch zullen we die stap moeten gaan zetten willen we de band met de samenleving en dus de geldschieteer weer herstellen. En daarbij moeten we ons realiseren dat die samenleving er straks anders uit ziet dan nu of twintig jaar geleden.

Maar, als die band hersteld is, komt er dan weer geld binnen? Nee, niet direct. Daar zal de natuursector zelf naar op zoek moeten gaan. Ik schat in dat het huidige budget van de overheid nooit helemaal zal opdrogen. Het rijk heeft immers nog steeds wel doelstellingen die ze wil realiseren. Als zijn het maar de Europese verplichtingen waar nu eenmaal geld voor nodig is. Maar laat dat eens op 15% van het totaal uitkomen. De rest moet uit de chari-markt komen en uit de markt. De eerste kan nog wel iets groeien ten opzichte van de huidige 30% en mogelijk uitkomen op 40%. De grootste winst zit hem waarschijnlijk toch in de inkomsten die de sector via de markt binnen moet kunnen krijgen. De markt, het bedrijfsleven

is daar best toe bereid, maar dan moet de natuursector wel haar boodschap en imago daarop aanpassen. Benader de klant dus regionaal met iets aaiibaars, iets tastbaars dat om de hoek te vinden is. Ben voor en niet tegen van alles. Kom niet aan met rampen en schuldgevoelens maar probeer uit te stralen dat natuur nog leuker is dan het Concertgebouw (want die weten wel veel geld via het bedrijfsleven binnen te halen!).

Ik denk dat er dan voldoende nieuwe economische markten zijn waar de natuursector haar voordeel uit kan halen. Ten eerste de grondexploitatie. Ik zal niet alle voorbeelden helemaal uitpluizen, maar de natuursector heeft veel grond en daar is geld mee te verdienen, bij voorbeeld met:

1. Bodemproductie (hout, streekproducten)
2. Delfstoffen
3. Rood voor groen
4. Dood voor groen (natuurbegraafplaatsen)
5. Zorg
6. Waterwinning/ berging
7. Toerisme, sport, recreatie
8. Afval (CO₂)
9. Energie
10. Natuurcompensatie
11. Leidingen en zendmasten

Maar er is niet alleen grond. Natuurorganisaties hebben ook heel veel kennis over natuur. Er is denk ik meer geld te verdienen met het verzamelen en verkopen van data, met het doen van toegepast onderzoek of beleidsondersteunend onderzoek. Uiteraard geldt hier wel bij dat een zwakke economie en een slappere natuurwet beide er voor zorgen dat er minder vraag naar data en nieuwe kennis zal zijn.

Ik denk dat er dan voldoende nieuwe economische markten zijn waar de natuursector haar voordeel uit kan halen.

Tenslotte denk ik dat natuur nog een krachtige bijdrage kan leveren aan een zogenaamde profielexploitatie. Natuur kan een prima bijdrage leveren aan bijvoorbeeld de profilering van een streekrekening of aan de

profilering van bedrijven die graag een groen, gezond en mooi imago willen hebben. Ik denk dat de natuursector zich daar nog onvoldoende op heeft georiënteerd maar dat de komende jaren heel goed zou kunnen oppakken.

Al deze ideeën leveren afzonderlijk niet voldoende geld op voor de gehele sector op dit moment. Maar alles bij elkaar, alle winst, hoe klein ook,

die er behaald kan worden kan een deel van de oplossing zijn. Bij het Groenfonds denken we momenteel aan de constructie van een natuurinvesteringfonds. Daarin komen in feite al de mogelijkheden die ik zojuist schetste bij elkaar. Een natuurinvesteringfonds zou door het combineren van het geld van (particuliere) investeerders, rente op rekeningen en projecten met een eigen verdien capaciteit, veel slimmer geld met geld kunnen maken zodat er een soort eigen motor komt voor natuurinvesteringen. Afsluitend wil ik een analogie maken met enkele diersoorten. De natuursector heeft grofweg 3 mogelijke strategieën. De sector kan zich gedragen als een krokodil. Het gaat al 8 miljoen jaar goed met die soort en dat zal de komende jaren ook nog wel zo zijn. Als er een prooi voorbijkomt, hapt de krokodil toe en gaat vervolgens liggen wachten tot er weer wat langs komt. De soort past zich niet aan.

De tweede strategie is die van een vos. Slim is hij, maar hij vecht alleen voor zichzelf. Hij gaat helemaal voor zijn eigen voortbestaan en verder niets. Hij jaagt alle andere vossen zijn territorium uit en bekommert zich er niet om wat er vervolgens met ze gebeurt. De derde strategie is die van een wolf. Die maken zo nu en dan stevig ruzie en bepalen dan wie welke rol heeft in de groep. En dan gaat de hele groep op jacht. Het individu is voor elke wolf van ondergeschikt belang. Maar samen komen ze er wel, de groep zal overleven. Ik raad de natuursector aan om de komende jaren zich te gedragen als wolven!

Friso de Zeeuw

Directeur Nieuwe Markten Bouwfonds Ontwikkeling
en praktijkhoogleraar Gebiedsontwikkeling TU Delft

De natuursector in Nederland heeft de afgelopen jaren te maken met een forse omslag: de subsidie is gehalveerd en het omgevingsrecht wordt flink aangepakt. De nieuwe Natuurwet is daarin een belangrijke verandering. Effect daarvan is dat de natuur een gepolitiseerd item is geworden waarbij het ene deel van de bevolking vóór natuur is en het andere deel tegen. Dat is niet best, maar van de andere kant is het ook niet zo vreemd dat het zo ver is gekomen. Als je goed keek, zat die tegenslag er al wel aan te komen. De subsidiestroom was te fors, de complexe regelgeving te dominant en het verzet van de agrarische sector te groot.

Twintig jaar lang heeft Nederland aan de Ecologische Hoofdstructuur gewerkt. Ik vind dat een succesnummer, ook al ging het moeizaam. Twintig jaar is een lange tijd en voor veel megaprojecten geldt nu eenmaal dat ze na zo'n twintig jaar aanhang verliezen. Dat zie je ook bij de Vinex-wijken. Ook een geslaagd programma, maar na verloop van tijd is het een Nederlandse gewoonte om het te gaan afkatten. Successen vieren we in dit

land niet. We klampen ons tegelijkertijd vast aan iets groots dat ver weg ligt zoals Olympische Spelen. Maar die dure onzin lijkt nu bijtijds gestrand.

Voor de natuur is er de afgelopen decennia hard gewerkt aan een uitgebreid stelsel van regelgeving en wetten, maar dat keert zich nu tegen de sector: mensen zien het nut er niet meer van in, vinden het te ver gaan, voelen zich te veel belemmerd door de regels. Daar komt bij dat ook het publiek zelf is veranderd. Nederland is steeds meer een stedelijke samenleving geworden, er is een steeds scherper onderscheid tussen hoog en

laag opgeleide mensen. Net zoals er een

steeds groter onderscheid zal komen

tussen de krimpgebieden en de

groeigebieden. Dat heeft zijn

weerslag op de economische

en sociale positie van men-

sen. En op hun opvattingen

en voorkeuren. Verschillen

daartussen zullen waar-

schijnlijk groter worden.

De natuurbeweging zal op deze manier slim met de bondgenoten om moeten gaan, opportunistische coalities vormen en op de goede manier aanhaken bij de wensen van al deze potentiële groene bondgenoten.

De natuurbeweging zou er dus goed aan

doen om nauwkeurig na te gaan wie haar vrienden

eigenlijk zijn, nu en in de naaste toekomst. Dat is dus niet een homogene groep met het stempel 'natuur liefhebber' maar een heel scala aan type mensen.

Ik denk dat je een groep vrienden op afstand hebt. Nieuwe stedelingen, hoog opgeleid en progressief. Mensen die bijvoorbeeld blij zijn dat er een Groen Hart is, maar er verder nooit komen. Dan heb je de 'vrienden uit de buurt'. Het zijn de suburbane welgestelden, veelal conservatief. Noem ze Groen Rechts. De mensen uit het Gooi die met succes een geweldige campagne hebben opgezet om de snelweg A2/A9 tegen te houden. En dan heb je als derde groep nog de vrienden in de politiek-bestuurlijk arena. Ik denk dat dit vooral de provinciebesturen zullen zijn.

En ook binnen de groene bondgenoten heb je ze in alle soorten en maten. Je hebt de klimaatfreaks die overal windmolens willen, en de mensen die vooral natuur en landschap in de eigen omgeving een warm hart toedragen. Maar er zijn ook bondgenoten die landelijk gebied gelijk stellen aan agrarisch gebied en dat weer gelijk stellen aan natuur: de zogenaamde Blekernatuur. Of de gezondheidfreaks die natuur vooral zien als een manier om fijn stof op te vangen. Al deze groepen overlappen elkaar maar gedeeltelijk, maar ze kunnen wel allemaal een bijdrage leveren aan draagvlak voor natuur. Het is niet zo eenduidig meer als het ooit was. Neem het standpunt van de PVV: ze zijn zeer tegen de klimaathysterie, maar ze zijn wel te porren voor de echte Nederlandse natuur, als onderdeel van onze

nationale identiteit. De natuurbeweging zal op deze manier slim met de bondgenoten om moeten gaan, opportunistische coalities vormen en op de goede manier aanhaken bij de wensen van al deze potentiële groene bondgenoten.

Behalve dit draagvlak onder een brede groep van de bevolking, heeft een robuuste natuur ook een gezonde financieel-economische exploitatie nodig. Ik geloof niet zo dat je met natuur geld kan verdienen door natuur te combineren met andere functies. Wel denk ik dat je functies kunt combineren waardoor beide functies beter tot hun recht komen. Water en natuur gaan vaak prima samen

waarvoor denk ik de natuur niet alleen een steviger financiële positie krijgt, maar ook een steviger maatschappelijk draagvlak. Combineren met recreatie is ook goed mogelijk, net als met woningbouw. Maar dat is iets anders dan hopen dat je daarmee

Ik denk aan een soort regionale beheersmaatschappijen die in staat zijn om de koppeling te leggen tussen alle verschillende functies en belangen. De belangengroepen vormen dan ook samen met overheidsmensen het bestuur.

de natuur kunt betalen. Waterschappen gaan echt niet de natuur betalen. En ook met het bouwen van woningen kun je alleen sporadisch natuurinvesteringen betalen. Het klinkt allemaal wel aantrekkelijk en er zijn ook genoeg mensen tegenwoordig die daar hun hoop op hebben gevestigd, maar ik noem het een nep-trend. Het is een geforceerd zoeken naar een financiële vertaling van natuurwaarden. Op zich is het misschien wel terecht om die financiële waarden in beeld te brengen, maar dat lost nu even niets op. Niemand gaat betalen voor 'ecosysteemdiensten' als CO₂-opvang, of waterzuivering. Ik denk dat dat ook een belangrijke, overigens nauwelijks benoemde, conclusie was van de Taskforce Financiering Landschap. Andere functies creëren geen geld voor natuurbeheer, uitzonderingen daargelaten.

Ik heb wel een suggestie voor gebieden met gemengd karakter: natuur, agrarische, recreatie en woonkernen. Bijvoorbeeld grote weidevogelgebieden. Ik denk aan een soort regionale beheersmaatschappijen die in staat zijn om de koppeling te leggen tussen alle verschillende functies en belangen. De belangengroepen vormen dan ook samen met overheidsmensen het bestuur. Ik stel me voor dat zo'n beheersmaatschappij middels langjarige afspraken met provincie, gemeenten en het waterschap budgetten bundelt en in de regelgeving maatwerk levert. Om zo te komen tot een goede inrichting en beheer van het landelijk gebied. De overheid kan dan de frustrerende detailregelgeving en controleritis terugdringen.

Op regionale schaal optimaliseer je dan de potenties van recreatie, van toerisme en eventueel kleinschalige woningbouw en bedrijvigheid. De grootste lastigheid zit in de synthese tussen landbouw en natuur.

In mijn vakgebied, gebiedsontwikkeling, heb ik de ervaring dat samenwerking tussen vastgoedontwikkeling en natuur vooral kleinschalig lukt. Vanzelfsprekend zijn er belangenverschillen maar die zijn vaak op lokaal of regionaal niveau wel op te lossen. Nogmaals, je betaalt er de natuur niet mee, maar je krijgt wel een steviger maatschappelijk draagvlak voor de natuur.

Samengevat denk ik dat er op landelijke schaal een heroriëntatie van de organisaties zal moeten plaatsvinden waarbij men niet alleen kijkt hoe een en ander efficiënter kan, maar ook aan intensief marktonderzoek doet naar (nieuwe) doelgroepen en daar de marketing en de primaire activiteiten beter op elkaar afstemt. Want dat is erg hard nodig om voldoende draagvlak te houden. Op regionaal niveau zou het denk ik goed zijn als de natuursector zich nog meer gaat oriënteren op de regionale politiek. Jarenlang was Den Haag het politieke centrum als het ging om natuurbeleid. Dat is ingrijpend veranderd: het vindt nu plaats in de provincie en dat vergt een nieuwe focus van de natuurbeweging. Ook op die regionale schaal zal de sector haar partners moeten gaan zoeken en vinden. Op gebiedsniveau zal het uiteindelijk moeten plaatsvinden. Hier moeten we proberen om een verweving tussen landbouw, natuur, landschap, recreatie en wonen tot stand te brengen. Helemaal geen nieuwe gedachte maar wel een sleutelfactor om verder te komen in dit drukke land. Om met metaforen te spreken: de huidige worstelwedstrijd die hier plaats vindt tussen alle sectoren zal een judowedstrijd moeten worden waarin de verschillende partijen met elkaar meebewegen, met in achtname van de eigen belangen. En hier, op dit gebiedsniveau, hier wonen werken en leven mensen. Zorg dus ook dat de mensen in het gebied van hun natuur gaan houden.

Teo Wams

Directeur Natuurbeheer Vereniging Natuurmonumenten

Reactie op voorgaande analyses

Ik ben het met de drie voorgaande analyses eens dat er het nodige is veranderd in de samenleving. Toch denk ik dat burgers over het algemeen nog onveranderd betrokken zijn bij de natuur. Dat is voor ons een belangrijk uitgangspunt. Mensen hebben wat met natuur. Ik geloof er dus niet in dat het draagvlak voor natuur echt is afgebrokkeld. Misschien dat mensen minder op hebben met natuurbeleid, met de technische en ecologische aspecten van natuur en natuurbeheer, maar de natuur zelf vinden ze nog steeds even belangrijk. En het klopt dat ons ledenbestand aan het vergrijzen is, en daar moeten we iets aan doen. In ons geval betekent het dat we de jonge gezinnen met kinderen, die nog steeds massaal de natuur in gaan op zondag en in de vakanties, aan ons moeten zien te binden. Overigens ben ik het wel eens met de mensen die zeggen dat de burgers tegenwoordig minder *sense of urgency* voor het natuurbeleid voelen.

Dat heeft denk ik met een paar zaken te maken. Ten eerste hebben veel mensen het idee dat de natuur wel af is. Dat het toch vanzelf wel goed

gaat. Men geniet er van, maar er is geen besef dat daar beheer voor nodig is. Tegelijkertijd hebben we te maken met een overheid die moet bezuinigen en een politiek die het gemunt heeft op alles wat met natuur te maken heeft. Ik denk dat we de komende decennia in ieder geval nog te maken hebben met een overheid die beperkte middelen beschikbaar heeft voor natuur. De sfeer rondom natuurbeleid en -beheer kan met een volgend kabinet misschien zo maar weer omslaan. Bij het bedrijfsleven, vooral het internationale, zie ik nu al een heel andere houding ten opzichte van natuur en biodiversiteit. Bedrijven zijn zich steeds meer bewust van de waarde van biodiversiteit en ecosystemen. Zij nemen dat echt serieus. Soms uit welgemeend eigenbelang, soms ook als onderdeel van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Als het bedrijfsleven het belang daarvan in ziet, heb ik goede hoop dat ook het sentiment in de politiek weer een keer in positieve zin zal veranderen. Daar komt nog bij dat ook internationaal Nederland achterop gaat lopen. Andere landen snappen er weinig meer van dat Nederland voorheen een gidsland was terwijl het nu meer en meer achterop loopt wat betreft het natuurbeheer.

Op het moment dat wij ons als een commerciële organisatie gaan opstellen, moeten we er rekening mee houden dat mensen kunnen afhaken.

Tegelijkertijd zien we dat een ander deel van het bedrijfsleven, namelijk de agrarische sector, in verwarring is over de ontstane situatie. Een deel van de sector was inmiddels gewend aan een natuurbeweging en overheid waar zaken mee te doen zijn. En een deel van de sector verdient inmiddels geld aan natuur en landschap met vormen van verbrede bedrijfsvoering. De natuur hield de dynamiek op de grondmarkt er in. Een ander deel van de sector toont zich juist blij met een situatie waarin de natuurbeweging in een verdomhoekje zit. Dat maakt het voor de agrariërs allemaal wat diffuus, maar voor onszelf uiteraard ook.

Kortom, er staat het nodige te gebeuren maar we weten nog niet hoe het er uit komt te zien. Wat dat betreft is het aardig om te zien dat de natuurbeweging de afgelopen honderd jaar altijd met nieuwe dilemma's te maken heeft gehad. Een tijd lang werd het debat gedomineerd door de kwestie scheiden of verweven. Maar ook de vraag of we de strijd aan moeten gaan of dat we ons juist moeten richten op samenwerking. Is natuurbeheer een publieke zaak of een zaak voor particulieren? Gaan we voor landschap of voor natuur? Zeker is dat we de komende tijd weer met nieuwe vragen en nieuwe dilemma's te maken krijgen. We weten nu alleen nog niet precies welke.

Voor de komende tijd zie ik wel een paar belangrijke uitdagingen voor de sector. Om te beginnen denk ik dat er op inhoudelijk vlak geen wezenlijke veranderingen nodig zijn. Hoeveel kritiek er misschien ook op het natuurbeheer en het natuurbeleid is, inhoudelijk gezien sta ik nog steeds achter het concept van de Ecologische Hoofdstructuur. De term mag uit de mode zijn, het concept is niet aan vervanging toe. Versterken en verbinden van natuurgebieden is gewoon goed. We zien dat de achteruitgang van de natuur door het natuurbeleid is gestabiliseerd of is omgezet in vooruitgang. In het witte, of agrarische gebied gaat de achteruitgang daarentegen nog steeds door.

Wel denk ik dat er een grote culturele uitdaging ligt. We moeten ons als organisatie weer her-uitvinden en ik denk dat we daarvoor te rade moeten gaan bij onze roots. We zijn van oorsprong een particuliere organisatie die is opgericht om natuur te beschermen omdat de overheid dat niet deed. We hebben nu een aantal jaren een overheid gehad die met ons optrok, die onze doelstellingen onderschreef en die ons heeft gevraagd mede

het natuurbeleid vorm te geven. Dat is succesvol

geweest, maar de komende jaren zullen we ons weer meer als particuliere organisatie moeten opstellen die zelf voor de natuur opkomt. Die de natuur beschermt tegen allerlei overheidplannen. Het is een volgende fase in onze ontwikkeling.

We zullen dus ook los van de overheid geld moeten ophalen om onze ambities

te verwezenlijken. Dat zal via nieuwe arrangementen met onder andere ecosysteemdiensten moeten, maar we zullen ook de natuur deels moeten gaan vermarkten: verkoop van producten uit het bos bijvoorbeeld. En natuurlijk de ideële kant moeten we verder kunnen uitbouwen. Elke organisatie in de natuursector zal daar zelf een combinatie in moeten maken, ieder zal zijn eigen weg daarin moeten vinden. We weten nog niet waar dat allemaal toe leidt. Ik snap dat het niet eenvoudig zal zijn, en ik snap ook dat er nu nog geen echt financieel prijskaartje hangt aan veel ecosysteemdiensten, maar we moeten daar uiteindelijk wel naar toe. Bij klimaatbuffers lukt dat her en der al aardig; waterschappen steken geld in de natuur omdat deze helpt water op te vangen. Het vastleggen van CO₂ is een ander voorbeeld.

Er wordt al veel nagedacht over dit soort zaken, maar ik denk wel dat men daarbij vaak een belangrijk aspect uit het oog verliest. Nu zijn veel leden van Natuurmonumenten, maar ook de donateurs en leden van andere natuurclubs, uit ideële motieven betrokken. Op het moment dat wij

ons als een commerciële organisatie gaan opstellen, moeten we er rekening mee houden dat mensen kunnen afhaken. Want waarom zou je lid zijn van een commerciële organisatie? Waarom zou je daar donateur van zijn? Een beetje geld verdienen is niet erg en zal zeker ook begrepen worden, te veel kan zich tegen ons keren. Het is een uitdaging om dat optimum ergens te zoeken.

Dat geldt ook voor de positie die we als organisatie in het maatschappelijke debat gaan innemen. De afgelopen jaren was er een voortdurende spanning, discussie over hoe natuur en landbouw al dan niet met elkaar verweven moeten zijn en in hoeverre de twee sectoren met elkaar moesten samenwerken. Wij zijn daar als organisatie nooit vol in gegaan, en juist altijd enigszins sussend in opgetreden. En je hoort ook vaak dat wij daar als Natuurmonumenten niet voor zijn: deze organisatie zou er alleen zijn om natuur goed te beheren, niet om te ageren. Toch denk ik dat we die positie de komende tijd ook ter discussie moeten stellen. Misschien moeten we ons juist wel meer bemoeien met de ruimtelijke ordening, met de aanleg van infrastructuur. Want in onze gesprekken met leden en sympathisanten blijkt telkens weer dat die dat wel van ons verwachten. Ook dat is weer een soort terug naar onze roots toen Thijsse probeerde het Naardermeer te behouden tegen de plannen van de overheid in. Als we ons wat losmaken van de overheid kunnen we natuurlijk ook wat meer onbevangen zeggen: wij gaan voor de natuur!

Uiteraard hebben de bezuinigingen en de andere houding van politiek en maatschappij ook een weerslag op de natuurorganisaties zelf. Over het al-

Je zult zien dat de concurrentie tussen organisaties soms wat sterker wordt: marktprocessen gaan immers een grotere rol spelen.

gemeen gaat men er nu van uit dat de huidige organisaties blijven bestaan, misschien in een iets kleinere vorm. Maar het zou natuurlijk heel goed kunnen dat over een paar jaar blijkt dat sommige organisaties wel en andere niet hun hoofd boven water kunnen houden. Misschien zijn fusies noodzakelijk, misschien is er een overkoepelende organisatie nodig. Ik zou het nu niet kunnen zeggen.

In ieder geval zal wat de overheid betreft de focus moeten veranderen. Tot nu toe was het de rijksoverheid die het beleid maakte en uitvoerde. In de toekomst zijn dat de provincies. Maar zijn zij misschien wel bereid om te investeren in natuur, zien zij het belang daarvan wel in? Zien zij wel het economische belang voor bedrijven en de agrarische sector? En hoe gaan steden er mee om? Zullen zij zich uiteindelijk niet zelf gaan inzetten voor natuur in en om de stad, het beleidsterrein dat het rijk helemaal heeft afgeschaf?

Op de schaal van overheid naar particulier zullen veel natuurorganisaties dus opschuiven richting particulier en op de schaal ideëel-commercieel wat in de commerciële richting. De kunst is om het goede nieuwe optimum te vinden. In dat proces zul je ook zien dat de concurrentie tussen organisaties soms wat sterker wordt: marktprocessen gaan immers een grotere rol spelen. Als we dat goed doen, komt het de creativiteit en de herkenbaarheid van organisaties ten goede en maakt ze dus ook aantrekkelijker voor een breed publiek.

Colofon

Deze brochure bevat een bewerking van de presentaties uitgesproken door Henny van der Windt, Walter Kooy en Friso de Zeeuw tijdens een minisymposium met de titel: 'De toekomst van de natuursector' op 27 januari 2012, te Nijmegen, georganiseerd door de Zoogdiervereniging, ter gelegenheid van het afscheid van haar directeur Jos Teeuwisse. De vierde bijdrage is de reactie van Teo Wams op deze presentaties.

Aan deze brochure werkten mee:

Geert van Duinhoven, interviews en teksten

Wietse Bakker (BARD87), vormgeving

Dorit Bouwman (Nationaal Groenfonds), adviezen/redactie

Druk: Polyprint Hilversum

Oplage: 3000 exemplaren

Deze uitgave werd financieel mogelijk gemaakt door:

Zoogdiervereniging, Nationaal Groenfonds, Bouwfonds

Ontwikkeling, RU Groningen, Natuurmonumenten

Misschien kunnen
natuurbeschermers wel coöperaties vormen met
boeren die duurzaam voedsel willen produceren. Dat zal
goed in de streek vallen, mensen hebben daar geld voor over
en dus zal er geld binnen komen voor de natuursector.
(Henny van der Windt)

De natuurbeweging zou er
goed aan doen om nauwkeurig na te gaan
wie haar vrienden eigenlijk zijn, nu en in de naaste
toekomst.(Friso de Zeeuw)

Misschien dat mensen
minder op hebben met natuurbeleid, met de
technische en ecologische aspecten van natuur en
natuurbeheer, maar de natuur zelf vinden ze nog
steeds even belangrijk. (Teo Wams)

